

ÉVFORDULÓK

Száz esztendeje halt meg Kossuth Lajos

Kossuth Lajos Csongrádon

Illyés Gyula Fáklyaláng című történeti drámájában méltán „szerepel” – Józsa Mihály alakjában és Kossuth szavaiban – *Csongrád*: Kossuth Lajosra 1848 őszén valóban igen mély hatással volt a csongrádi néppel való találkozás.

1848 szeptemberében a forradalomnak alig fél éve kiharcolt vívmányait halálos veszély fenyegette. A Dunántúlról mind aggasztóbb hírek érkeztek a fővárosba: *Jellasics* horvát bán – a bécsi udvarral összejárva – hadseregével Buda és Pest felé tör előre.

Szeptember 24-én *Kossuth* bejelenti a képviselőházban: „Lelkemben fel vagyok indulva azon gondolatától, hogy az ármánynak, árulásnak nevetséges szatírja, egy nemzet feletti győzelme csaknem sikerül; hogy 40-50 ezer potom ember bejő az országba, s úgyszólván kardvágás nélkül foglalja el e hazát. Én – folytatta Kossuth – nem érzek magamban annyi erőt, hogy ezt tőrjem; egy félóra múlva, mint miniszterelnök által kiküldött biztos, de ha nem volnék is kiküldve, azon megbízásnál fogva, mellyet saját érzetem s a haza veszélye nyújt, megyek a vasúton, s megkezdem Ceglédnél felhívni a népet, hogy tömegestől fegyverbe szálljon, s így megyek tovább faluról falura...”

Útjának első állomásai: Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Abony, Szolnok. Mindehütt elmondja, hogy veszélyben a haza és a szabadság, de azt is hozzáteszi: ha védi magát a magyar nép, akkor megmentheti magát és hazáját.

Hírek érkeztek arról, hogy *Jellasics* szinte ellenállás nélkül nyomul előre a Dunántúlon. Egyre súlyosabbá vált a főváros helyzete, hiszen *Jellasics* támadásának fő célja a magyar forradalom központjának elfoglalása volt. A kormány lemondásra kényszerült, s a Habsburg király, V. Ferdinánd a gróf Batthyány Lajos miniszterelnök által előterjesztett új kormány kinevezését is elutasította. Bécsből teljhatalmú királyi biztost küldtek Magyarországra, hogy visszaállítsa a „törvényes rendet”. Kossuth úgy látta, hogy az ellenünk irányuló támadás célja: a népszabadságnak és a magyar alkotmány-nak eltörlése.

A nép akkori hangulatát jól jellemzi egy Csongrádról származó levél, melyet a Kossuth Hírlapja közölt. „Nem azért írom, hogy kinyomassék – olvassuk egy csongrádi polgár beküldött levelében. – Csak tudtul akarom szerkesztő úrnak adni, hogy nálunk eddig szokásban volt a király életért minden mise után vasámaponként imádkozni, de már húzamosb idő óta, ha a pap ezen imádságot előmondja, a nép nem is akarja hallgatni, s eltávozik a templomból” (Kossuth Hírlapja, 1848. okt. 7.). Arról is hírt ad ez a levél, hogy a csongrádiak nagyon várják Kossuth Lajost.

Toborzókörútja során Kossuth szeptember 30-án érkezett Csongrádra. (Tehát egy héttel korábban, mint ahogy az előbb idézett, de valószínűleg már szeptember 20-25-e táján felküldött levél helyet kapott az újságban!) Kísérői között ott volt a fiatal – akkor huszonhárom éves – Jókai Mór, aki később (az 1868. évi Kossuth-albumban) így írja le megérkezésüket:

„Csongrádhoz közeledve nagyon rossz utak fogadtak bennünket. Ha repülni lehetett volna! Utóbb Kossuth azt indítványozta, hogy szálljunk le szekereinkről, azokat bocsássuk előre üresen, s magunk vágjunk neki erdőn, torony irányában.

Az út sáros volt a sok esőzéstől, de a tarló annál zöldebb; még a sívó homok¹ is tarackot² eresztett: gyönyörű utunk volt őszvirágos rétek, sárguló jegenyeerdők között. Az ég tiszta, a láthatáron egy felhő sem látszott.

Hogyan emlékszem én az akkori égre is! Nagyon jó okom van arra emlékezni. Ott az útban ránk alkonyodott, az éj is utolért, s kiderült fölöttünk a tiszta ég csillagmyriadjaival.

Ki ne keresné ily bujdosás éjszakáján az égen azt a csillagot, mely bennünket vezet?

Kossuth elkezdett a csillagokról beszélni. Minden csillaggal oly ismerős volt, mint-ha köztük lakték; megmagyarázta a csillagképleteket, bámulatos tájékozó képességgel jelölé ki, hogy ez meg ez a képlet a láthatár mely részén fog egy óra múlva feltűnni! Mi körüle álltunk és hallgattunk, magunkban kérdezve: „Hát csillagász vagy-e te, ki lépteid dobbanásával lavinákat indítasz meg a földön?”

Egyszerre távoli dübörgés szólított vissza bennünket a csillagok közül. Egy erdő mögül egy csapat lovas bukkant ki hirtelen.

– Ha cirkáló vasasok³ lennének? – jegyzé meg egyike Kossuth kísérőinek.

– Közéjük lőnénk! – felelte rá Kossuth, és helyben maradt.

Az erdőből azonban egyre több lovasság vágatott elő, és egyenesen felénk; egy teljes zászlóalj volt az.

Öt perc múlva előttünk álltak. Csongrád megyei népfölkelés lovasai voltak azok, kiket aggodó hazafiak Kossuth keresésére előreküldtek. Persze hogy üres szekereink rég Csongrádra értek azalatt, míg mi a csillagokról beszélünk a csongrádi fenyéren.⁴

Kossuth azt viszonzá az üdvözlésre, hogy: „Kétezer ilyen lovassal a poklokra is keresztülmennék!”

Megemlíti még Jókai, hogy Kossuth Lajos másnap Szentesen, harmadnap Hódmezővásárhelyen volt. „Onnan – írja – éjszaka küldött el engem Pestre a honvédelmi bizottmányhoz azzal az izennel, hogy ez órában százezer harcos van indulóban a Duna felé.”

Elkísérte Kossuthot erre az alföldi útjára Csernátony Lajos, az ismert radikális újságíró is. Csernátony a Marcius Tizenötödike című lap 1848. október 7-i számában többek között szóvá tette a csongrádiak Habsburg-ellenességét, melyre a Kossuth Hírlapjában – mint láttuk – egy csongrádi polgár szintén rámutatott a levelében. Csernátony élesebben fogalmaz, mint az ismeretlen csongrádi levélíró, s ő a hallottakhoz megjegyzést is fűz: „A csongrádi catholikum templomban megérkezésünk előtti nap imádkozott a pap a király életeért. A nép azonban zúgni és morogni kezdett – és nem imádkozott, mert úgymonda, azon királyért, ki hűségért illy hálátlanul fizet, imádkozni bűn! Íme itt arathatja gyümölcsét a dynastia annak, hogy inkább hallgat a hit-szegő tanácsosok, mint igaz hívei szavára. Ki mint vet, úgy arat.”

Kossuthnak és társainak csongrádi tartózkodásáról hiteles följegyzések – tudomásom szerint – nem maradtak fenn. Hat évtizeddel később, 1910-ben *Sághy Mihály* csongrádi tanárnak jelent meg egy kis könyve ezzel a címmel: *Csongrád 1848-49-ben*. Sághy – mint munkája bevezetésében írja – a rendelkezésre álló csekély adatok és a szájhagyomány alapján iparkodott megörökíteni a forradalom és szabadságharc Csongrád városi eseményeit. E kis könyv szerint így történt Kossuth Lajos Csongrádra érkezése és itteni fogadtatása:

„Az egybesereglett nép örömrivalgással sietett az érkező elé, s diadalmenetben kíséerte a városházához.”

¹Sívó homok = szélből sodort, mozgatott, kergetett homok.

²Tarack = élénkzöld, utakon, szántókon, száraz, füves helyeken közönséges gyomnövény.

³Vasasok = vértet viselő (osztrák) nehéz lovassági katonák.

⁴Fenyér = kopár, gyér fűvel és bokrokkal benőtt sík terület.

„Kossuth Lajos szombati napon, este érkezett Csongrádra, amikor már a munka szünetelt, a lakosság teljesen szabad lett. Aki csak beteg nem volt, az mind ott volt a fogadtatáson. Nézni, látni óhajtotta mindenki azt a férfiút, akit a Gondviselés jelölt ki arra, hogy Magyarország újjáalkotásának nagy művét keresztülvigye.

A nagy piacteret, a templom és városház közötti tért sűrű fekete tömeg lepte el: a nép. Kossuth Lajos rövid beszédet tartott a néphez, s felhívta őket, hogy a másnap (vasárnap) délelőtti népgyűlésen jelenjenek meg. A nép örömujjongása között tért nyugovóra a nemzet legnagyobb fia, akinek vállain e napokban az édes haza összes gondjai feküdtek. Szállása Bene Lajos szolgabírónál volt...”

Utóbb a százados évfordulón, 1948-ban *emléktáblával* jelölték meg Kossuth szálláshelyét a csongrádi Templom utcában, de sajnos, egynapos tévedéssel került rá a dátum: Kossuth ugyanis nem október 1-én és 2-án tartózkodott Csongrádon, hanem szeptember 30-án estétől október 1-én délutánig. Hogy már október 1-én továbbment innen Szentesre, arra bizonyíték Szentes város régi tanácsülési jegyzőkönyve, mely szerint „Kossuth Lajos Hazánk Nagy Polgára” október 1-én délután 4 és 5 óra között érkezett a tiszai révnél Szentesre. (A két szomszéd város között mindig a Tisza volt a határ.)

Hasonlóképpen hibás dátum került a csongrádi *Kossuth-szobor* feliratába, mely azt hirdeti, hogy Kossuth Lajos 1848. október 3-án mondta nagy beszédét a csongrádi főtéren. (Az igazság az, hogy akkor már egy harmadik Csongrád megyei városban, a hódmezővásárhelyi néphez beszélt.) Itt jegyzem meg, hogy Csongrád város harmadik szabadságharcos emlékeztetőjére, a *bütorgyár falában elhelyezett emléktáblára* is helytelen dátumot írtak; ugyanis az ott említett összetűzés a csongrádi lakosság és a városba benyomult osztrák császári csapat között nem 1848, július 29-én, hanem pontosan egy évvel később, az 1849. esztendőnek ezen a napján történt. (Ha emlékműveken történeti adatokat tüntet fel az utókor, a lehető legnagyobb pontossággal kellene ragaszkodni a történeti hűséghez, a dátumokban is!)

De nézzük ezek után Kossuth csongrádi tartózkodása második napjának, 1848. október 1-jének eseményeit! A Kossuth részvételével rendezett csongrádi népgyűlést *Sághy* írja le:

„Vasárnap reggel nagymise előtt tartotta Kossuth Lajos szívet-lelket megrázó szónoklatát a városház előtt felállított szószéken. Ott volt az egész város; aki a földön el nem fért, különösen a gyereknép, felmászott a városház előtti „ecetfákra”, hogy onnan hallhassák és láthassák Kossuth Lajos férfias szép alakját.

Kossuth fekete kalapot viselt, hátralengő fekete tollal. Midőn bübajos szép szavát hallatta, teljesen rabjává tette hallgatóit.”

1896-ban egy másik csongrádi tanár, *Sövényházy Antal* azt írja Kossuth beszédéről: „A hatás leírhatatlan volt. Csongrád lakossága az elsők között sietett önkéntes fiaival Ó-Becsére, hol a vitéz 3-ik honvédszászlóaljba osztották be őket. Már október 13-ikáról közölték Török-Becséről, hogy a csongrádi 200 önkéntes honvéd segélyével tízezres erő ellen tartotta magát a kisdud magyar sereg, és segélyt nyervén, győzött” (*Adatok Csongrád monográfiájához*. A csongrádi polgári fiúiskola értesítője az 1895-96. évről).

Hogy szó szerint mit mondott Kossuth Csongrádon, azt persze nem tudhatjuk, hiszen egykorú írásos följegyzés nem maradt beszédéről. Alföldi toborzóköriútjának összesen tíz állomása közül csak a tizedik helységben, Szegeden elhangzott beszédének ismeretes a szövege. Úgy gondolom, a csongrádi szónoklat *lényegére* mégis következtetni lehet a három nappal későbbi szegedi beszéd szövegéből. Így nagyon valószínű, hogy Csongrádon is elmondta Kossuth azt, amit nyilván az október 4-i szegedi beszéd közismert szövegéből idéz a csongrádi szobor felirata: „Testvériség köt össze bennünket. Nincs nemes és nemtelen többé; egy hazának fiai, polgárai,

testvérek vagyunk mindnyájan. Tehát testvéreileg összetartva ragadjunk fegyvert az áruló ellen, legyünk készen hazánk oltalmára!" (A csongrádi Kossuth-szobron az első két mondatot olvashatjuk.)

Kossuth Lajos és kísérete Csongrád után Szentesen, Szegváron, Hódmezővásárhelyen, végül Szegeden folytatta a toborzást. Hogy Kossuthot ezekben a napokban mennyire szívébe zárta Csongrád megye népe, arról egy kedves kis történetet találtam a Marcius Tizenötödike 1848. november 11-i számában. *Egy szegvári polgár* írta levelében a lap szerkesztőjének:

„Hallotta-e már az újságot Kossuthról?” szólít meg tegnap egy ősz polgár.

„Mellyiket, barátom?”

„Hát azt, hogy Kossuth nem Kossuth többé, hanem Rákóczinak negyed ízbeli unokája; kijelentette ám magát Csongrádon, megnézték a mellét, s három csillag van rajta, melly éjszaka csak úgy ragyog, mint a legfényesebb ott az égen.”

A szegvári polgártárs így fejezte be levelét: „Úgy hiszem, ezen keletiesen szép mondához nem kell commentár.” Valóban nem kell: Kossuth Lajos 1848 óta éppúgy benne él a magyar nép szívében, mint a mesék legkisebb királyfija!

Pásztor Emil

Kossuth és a csongrádi örökváltság

Az 1840-es évek derekán Kossuth nemcsak a Hetilapban megjelent cikkeiben, hanem ügyvédi gyakorlatában is foglalkozott az örökváltság kérdésével. Erről az utóbbiról viszonylag kevés dokumentum maradt fenn a politikus hagyatékában. Kosáry Domokos kitűnő Kossuth könyvében is csak röviden összegzi ezirányú tevékenységét: „annyi dolga mellett örökváltsági ügyekkel kellett foglalkoznia, hogy jövedelmét kiegészíthesse.”¹ Ezért jelentős a csongrádi Tari László Múzeumban megőrzött kilenc Kossuth-level, amelyek szinte teljeskörűen reprezentálják a politikus gyakorlati erőfeszítéseit Csongrád mezőváros örökös megváltása ügyében.

Kossuth és a csongrádiak kapcsolata történetéhez nincsenek dokumentumaink, csupán ezek a levelek utalnak arra, hogy a város küldöttei 1845-ben azzal a kéréssel keresték fel őt: vállalja el az örökváltság jogi és pénzügyi bonyolítását Csongrád mezővárosa és gróf Károlyi István között. Úgy tűnt, nem lesz nehéz nyélbe ütni a dolgot, hiszen az önkéntes örökváltság joga már biztos törvényi háttér, másrészt gróf Károlyi István alkukészsége is megvan, amit Kossuth ekképpen dicsér: „Engedje Méltóságod a hazafiúi tisztelet legszívesb adójával adóznom Méltóságodnak azon nagylelkűségéért, miszerint Csongrád városának a szabad községek sorába emelésére kegyes egyezést adni méltóztatott.”²

Mindezek ellenére Csongrád mezőváros megváltása zátonyra futott. Hogy miképpen, erről tanúskodnak a levelek, amelyek közül az elsőt 1845. június 16-án, az utolsót pedig 1846. október 26-án írta meg Kossuth.³

Kossuth terve az örökváltság lebonyolításához szükséges pénz megszerzésére a vukovár-fiumei vasúttársasági tőkejegyzéshez kapcsolódott. Ebben központi szerepet

¹Kosáry Domokos: Kossuth a reformkorban. Bp. 1946. 322. old.

²Kossuth levele gróf Károlyi Istvánhoz, Pest, 1845. nov. 20. Magyar Országos Levéltár Kossuth-gyűjtemény.II. M. 3.

³A levelek a csongrádi Tari László Múzeum helytörténeti gyűjteményében (TLM h. gy.) találhatóak, leltári számuk: 80.1.7-15. Erdélyi Péter – Sebőkné Gombos Zsuzsanna: A csongrádi Kossuth-levelek. In: Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 1989/90-1. köt. Szeged, 1992. 347-361. old..